

Õiguskantsler

Teie 08.12.2020 nr

Meie 02.02.2021 nr 6-1/210177/2100635

Isade erinev kohtlemine enne lapse sünni isa ning ajateenija õigused lapse sünni korral

Lugupeetud avaldaja

Palusite hinnata, kas võrdse kohtlemise põhimõttega on kooskõlas seadusesätted, mille kohaselt peab isa lapse ema raseduse ajal ülal pidama ja mis annavad õiguse isapuhkusele juba enne lapse sünni. Leidsite, et isasid, kes on lapse emaga abielus või kes esitavad isaduse omaksvõtu avalduse raseduse ajal või kelle avaldust asendab nõusolek kunstlikuks viljastamiseks, koheldakse teistmoodi kui isasid, kes võtavad isaduse omaks pärast lapse sünni või kelle isaduse tuvastab kohus. Samuti küsisite, kas võrdse kohtlemise põhimõttega ning põhiseaduse (PS) §-ga 124 on kooskõlas, et tegevväelane võib võtta isapuhkust, kuid ajateenija mitte.

Mõistan, miks peate niisugust kohtlemist ebaõiglaseks, kuid ei näe vastuolu põhiseadusega.

Mehe kohustus pidada üleval naist enne lapse sünni perekonnaseaduses ettenähtud tingimustel ei sõltu sellest, millal ja mil viisil on isadus kindlaks tehtud. Naine saab nõuda enda ülalpidamist raseduse ajal mehelt, keda ta peab lapse isaks. Seega ei kohelda isasid selles küsimuses erinevalt. Kui naine ja mees, kellelt naine ülalpidamist nõuab, on isaduse ja seega ülalpidamiskohustuse suhtes eri meelt, lahendab vaidluse kohus.

Samamoodi saavad kõik töötavad isad võtta isapuhkust enne lapse sünni sõltumata sellest, millal ja mil viisil on isadus kindlaks tehtud. Seadus ei anna tööandjale õigust keelata oma töötajal kasutada isapuhkust enne lapse sünni. Töötaja ja tööandja vaheline suhe põhineb usaldusel. Samuti ei ole tööandjal üldjuhul õigust nõuda, et töötaja jagaks tulevase isaduse tõendamiseks temaga tundlikke eraelulisi andmeid. Enne lapse sünni võetud isapuhkuse eest maksab vanemahüvitist riik siis, kui laps on sündinud ja tema andmed registrisse kantud. Seega on isad ka isapuhkuse eest tasu saamisel võrdses olukorras.

Erinevalt tegevväelasest ei ole ajateenijal õigust isapuhkust kasutada. Erinev kohtlemine on põhjendatud, kuna ajateenistus ei ole töö, vaid sõjaväelise väljaõppe omandamine lühikese aja jooksul. Siiski annab seadus ka ajateenijale mitu võimalust, et naisele raseduse ja sünnituse ajal toeks olla. Peale selle on ajateenijal võimalik lapsevanemaks saades ajateenistus ennetähtaegselt lõpetada. Need põhjused on põhiseaduse mõttes mõistlikud ja asjakohased, et õigustada erinevat kohtlemist.

1. Lapse isa andmed

[Perekonnaseadus](#) (PKS) sätestab, et lapse isaks loetakse meest, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus (PKS § 84 lg 1). [Perekonnaseisutoimingute seadus](#) (PKTS) reguleerib lapse sünni registreerimist, sealhulgas

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

seda, milliste dokumentide alusel kantakse rahvastikuregistrisse andmed lapse isa kohta (PKTS § 25 lg 2). Selle järgi kantakse lapse isa andmed registrisse

- 1) dokumendi alusel, mis tõendab tema abielu lapse emaga, või
- 2) isaduse omaksvõtu avalduse ja selle juurde kuuluva ema nõusoleku alusel või
- 3) põlvnemise tuvastamise kohtulahendi alusel.

Üldjuhul võetakse isadus omaks pärast lapse sündi, kuid erandkorras saab isaduse omaks võtta ka naise raseduse ajal, kui selle kohta avalduse esitamine võib pärast lapse sündi osutada võimatuks või raskeks (PKTS § 26 lg 5). Kui laps sünnib kunstliku viljastamise teel, asendab isaduse omaksvõtu avaldust nõusolek naise kunstlikuks viljastamiseks, mis tehakse samuti enne lapse sündi (PKTS § 26 lg 5).

Andmed lapse isa kohta kantakse rahvastikuregistrisse pärast lapse sündi (PKTS § 22 lg 1 p 3, § 23 lg 1). Eeldatakse, et rahvastikuregistrisse kantud andmed on õiged ja avaliku ülesande täitmisel saab nendele tugineda (PKTS § 2 lg 5, rahvastikuregistri seaduse § 6 lg-d 1 ja 2). Andmed lapse isa kohta kantakse rahvastikuregistrisse pärast lapse sündi ka nendel juhtudel, kui lapse ema ja isa on abielus, isadus on omaks võetud erandkorras raseduse ajal või seda asendab nõusolek kunstlikuks viljastamiseks. Seega, kuigi asjaosalistele võib lapse isa olla teada juba varem, saab avaliku ülesande täitmisel tugineda isa kohta tehtud kandeale rahvastikuregistris, mis tehakse alles pärast lapse sündi.

2. Isade erinev kohtlemine lapse ema ülalpidamisel enne lapse sündi

Perekonnaseadus sätestab, et lapse isa on kohustatud lapse ema ülal pidama kaheksa nädalat enne lapse sündi (PKS § 111 lg 1). Kui ema ei ole raseduse tõttu või raseduse põhjustatud tervisehäire tagajärjel võimeline end ülal pidama, on isa kohustatud talle ülalpidamist andma kuni ema tervises seisundi paranemiseni (PKS § 111 lg 2).

Seadus ei kohtle isasid erinevalt sõltuvalt sellest, mil viisil isadus on tuvastatud. Seadusest ei tulene, et ülalpidamist saab nõuda vaid siis, kui isadus on erandkorras omaks võetud raseduse ajal või kui omaksvõttu asendab kunstliku viljastamise nõusolek või kui isaduse aluseks on abielu. Lapseootel naine saab perekonnaseaduse sätete alusel ülalpidamist nõuda igalt mehelt, keda ta peab lapse isaks. Ülalpidamist on kohustatud andma mees, kes on lapse eostanud.

Kui lapseootel naine ja mees, kellelt naine ülalpidamist nõuab, on isaduse suhtes eri meelt, lahendab vaidluse kohus. Kohus lahendab ka muud vaidlused, mis tekivad isaduse või ülalpidamise üle. Nimelt annab seadus üsna laiad võimalused isaduse kohtulikuks vaidlustamiseks (PKS § 91). Samuti on seadusega kehtestatud mitu erandit, mis välistavad abielumehe isaduse (PKS § 85, § 86). Ka siis, kui isaduse üle vaidlust ei ole, võib juhtuda, et lapse isa keeldub raseduse ajal naist ülal pidamast või ei ole ülalpidamine piisav.

Seega ei sõltu raseda naise võimalus ülalpidamist saada ja isa kohustus ülalpidamist anda sellest, mil viisil lapse põlvnemine isast kindlaks tehakse. Seetõttu langeb ära ka küsimus isade erinevast kohtlemisest, mis puudutab kohustust lapse ema raseduse ajal ülal pidada.

Naise rasedusaegse ülalpidamise kohta ei ole palju kohtuotsuseid tehtud. Ometi on Riigikohus üht kohtuasja läbi vaadates kinnitanud, et lapse isal oli kohustus lapse ema raseduse ajal ülal pidada vaatamata sellele, et pooled ei olnud abielus ning kohtuasja materjalidest ei selgunud, et

isadus oleks enne lapse sünni olnud tõendatud (vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas nr [3-2-1-198-13](#), eelkõige p 10).¹

3. Isade erinev kohtlemine isapuhkuse andmisel enne lapse sünni

Isapuhkus, mida on võimalik kasutada ka 30 päeva enne arsti või ämmaemanda määratud eeldatavat lapse sünnikuupäeva, on ette nähtud töölepingu alusel või avalikus teenistuses töötavatele isadele ([töölepingu seaduse](#) (TLS) § 60 lg 1, [avaliku teenistuse seaduse](#) § 43 lg 1). Teised isad, kelle töötamise vorm on paindlik või kes on ilma tööta, on oma ajakasutuses vabamad ja otsustavad ise, millal nad puhkavad.

Seadus ei anna tööandjale õigust keelata töötajal kasutamast isapuhkust enne lapse sünni selle tõttu, et tööandja kahtleb töötaja isaks saamises. Seadus sätestab, et tööandja kohustus on anda töötajale ettenähtud puhkust (TLS § 28 lg 2 p 3).

Seega ei ole töötajal vaja enne lapse sünni isapuhkuse saamiseks oma võimalikku isadust tööandjale tõendada. Seaduse vastupidine tõlgendus võiks kaasa tuua ülemäärase sekkumise töötaja eraellu, kuna töötaja peaks jagama tööandjaga tundlikke eraelulisi andmeid.

Seadus rõhutab, et tööandja ja töötaja täidavad oma kohustusi üksteise suhtes lojaalselt (TLS § 15 lg 1, § 28 lg 1). Seega põhineb töötaja ja tööandja suhe usaldusel, mille kaotus on ka üks töölepingu erakorralise lõpetamise alustest (vt nt TLS § 88 lg 1 p 5). Kui tööandja keeldub töötajat isapuhkusele lubamast või lõpetab tema loata isapuhkusele läinud töötajaga töösuhte, võib see olla vastuolus kohustusega käituda hea usu põhimõtte järgi ([võlaõigusseaduse § 6](#)). Sellised vaidlused saab lahendada kohus. Kohus lahendab ka vaidlused, mis võivad tekkida isapuhkuse õiguse kuritarvitamise tõttu, näiteks tööandjale kahju tekitamisega seotud vaidlused.

Kuna kõiki elulisi olukordi ei saa ette näha, pole välistatud, et teatud erakorralistel asjaoludel on tööandjal siiski õigus nõuda tõendeid töötaja isaduse kohta, kui töötaja soovib võtta isapuhkust enne lapse sünni. Õiguskantsleri andmetel ei ole tööandjad ega töötajad sellise küsimusega riigiasutuste poole pöördunud.²

Niisiis saab kokkuvõttes asuda seisukohale, et kõik töötavad isad saavad üldjuhul ühtmoodi kasutada õigust isapuhkusele enne lapse sünni. Seega langeb ära küsimus, kas isasid koheldakse erinevalt, olenevalt sellest, mil viisil on isadus kindlaks tehtud.

4. Ajateenija ja tegevväelase erinev kohtlemine isapuhkuse andmisel ning küsimus põhiseaduse § 124 rikkumisest

Tegevväelane töötab tegevteenistuses, mis on avaliku teenistuse eriliik ([kaitseväeteenistuse seaduse](#) (KVTS) § 7). Nii nagu teistele avalikus teenistuses ning töölepingu alusel töötavatele inimestele, tagab seadus ka tegevväelasele õiguse võtta puhkust, sh isapuhkust. Seevastu ajateenistus ei ole töötamine, mistõttu ei ole Riigikogu näinud ajateenijatele ette samasuguseid puhkuse võimalusi nagu avalikus teenistuses või töölepingu alusel töötavatele inimestele.

Sotsiaalsete tagatiste andmisel, sh puhkuse õiguse reguleerimisel on Riigikogul avar otsustusõigus (vt Riigikohtu otsus asjas nr [3-4-1-1-15](#), p 57). Riigikogu on üsna vaba kehtestama

¹ Riigikohus märkis selles asjas, kus naine nõudis temaga koos elanud mehelt muu hulgas raseduse ajal seadusega nõutud ulatuses ülalpidamist, et kohtuasja pooled ei vaidle selle üle, et mees on „lapse isa PKS § 111 lg 1 mõttes“.

² Õiguskantsleri nõunik võttis ühendust Sotsiaalkindlustusameti ja Sotsiaalministeeriumiga, kelleni ei ole sellised vaidlused jõudnud. Ka õiguskantsleri poole pole keegi varem sarnase murega pöördunud.

ka vanemahüvitise maksmise tingimusi, sest põhiseaduse kohaselt ei ole vanemahüvitise maksmine riigi kohustus, vaid vabatahtlik soodustus (vt Riigikohtu otsus asjas nr [3-4-1-23-11](#), p 68).

Tegevväelase teenistuse eesmärk ei ole sama mis ajateenija teenistuse eesmärk. Ka nende teenistuse kestus on erinev. Tegevväelane töötab sõjalise auastmega ametikohal soovi korral kuni pensionile jäämiseni (KVTS § 1 lg 3, § 7). Ajateenija läbib ajateenistuse sõjaväelise väljaõppe omandamiseks kuni ühe aasta jooksul (KVTS § 5 lg 2, § 46 lg 1). Õiguskantsler on leidnud, et tegevväelase ja ajateenija teenistuse ülesannete ja kestuse erinevus õigustavad põhiseaduse mõistes ajateenija ja tegevväelase eri pikkusega puhkust (vt õiguskantsleri [seisukohta](#)).

Nii tegevväelasel kui ka ajateenijal on võimalik olla lapse sünni korral oma perele toeks. Esiteks on seadusega ette nähtud, et ajateenistusse minekut võib lapse sünni ja sellest tuleneva ülalpidamiskohustuse tõttu edasi lükata (KVTS § 43 lg 1 p 1). Teiseks näeb seadus ette, et ajateenija vabastatakse ennetähtaegselt teenistusest, kui ta on teenistuse ajal saanud lapsevanemaks ja on kohustatud perekonnaseaduse alusel ülal pidama vähemalt üht alla kolmeaastast last (KVTS § 56 lg 2).

Ajateenija ei saa siiski enne lapse sünni ajateenistust ennetähtaegselt lõpetada. Sellise piirangu õigustusena võib näha riigi soovi vältida kaitseväeteenistusest kõrvalehoidmist. Seadus lubab aga mõistliku lahenduse leida ka siis, kui ajateenijal on vaja lapse emale raseduse või sünnituse ajal toeks olla. Sellisel juhul võib ajateenija kasutada seaduses ettenähtud puhkust või lisapuhkust (KVTS § 54 lg-d 6 ja 7). Võimalik on ka taotleda ajateenistuskohast väljalubamist, kui see ei takista sõjaväelise väljaõppe korraldamist ega teenistusülesannete täitmist (KVTS § 52 lg 6). Kui ajateenija peab naisele raseduse ajal pikemat aega toeks olema, võib ta taotleda ajateenistuse lõpetamist raske perekondliku olukorra tõttu (KVTS § 56 lg 3 p 1).

Niisiis tuleb arvestada, et Riigikogul on sotsiaalsete tagatiste määramisel avar otsustusõigus, ajateenija teenistus erineb tegevväelase teenistusest ning ajateenija saab kasutada mitut võimalust, et naisele raseduse või sünnituse ajal toeks olla. Neid asjaolusid arvesse võttes on põhjendatud, et ajateenijat ja tegevväelast koheldakse isapuhkuse andmisel erinevalt.

Asjakohased seadusesätted ei ole abstraktselt hinnates vastuolus ka põhiseaduse §-ga 124, mille kohaselt ei tohi piirata mh põhiseaduse §-st 28 tulenevaid õigusi. Nimelt keelab PS § 124 Kaitseväes olevate isikute põhiõiguste piiramise teenistuse erilaadi huvides. Selles sättes loetletud põhiõigusi võib piirata siiski nii, nagu teiste inimeste põhiõigusi, täpsemalt põhiseaduse põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste peatükis sätestatud alustel (vt ka [põhiseaduse kommentaar § 124 kohta, p 12](#)).

Loodetavasti aitavad need selgitused mõista, miks pole põhjust pidada kõnealuseid seadusesätteid põhiseadusvastaseks. Kui mingi praegu ettenägematu konkreetse juhtumi korral tooks mõni analüüsitud seadusesäte siiski kaasa põhiseadusvastase olukorra, on võimalik pöörduda kohtusse.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Angelika Sarapuu 6938411; Angelika.Sarapuu@oiguskantsler.ee